

kereskedelmi stb. intézmények.) Adatbank létrehozása.

2. A szolgáltatással megbízottaknak rendszeres továbbképzés útján meg kell szerezniük a képességet ahhoz, hogy a fiatalok kompetens beszélgetőpartnereivé és tanácsadóivá váljanak.

3. A tájékoztató szolgálati pontok helyek legyenek az ifjúság ügyében végzett különféle intézményes tevékenységek koordinációs pontjai.

4. A tájékoztató szolgálati pontok biztosítsák a fiatalok számára a spontán találkozási és szórakozási lehetőséget, adjanak módot tanulmányi feladataik elvégzésére. Mindehhez a könyvtár szolgáljon bázisul. Az információnyújtáshoz álljon rendelkezésre a szükséges sajtótermék és szakkönyv.

Az ifjúsági tájékoztató szolgálati pontok tevékenysége a volt NSZK és a volt NDK tartományokban eltérő jellegű. Az előbbiben túlnyomórészt a szabadidő eltöltésével és az európai mobilitással kapcsolatos kérdések szerepelnek, a volt NDK területén a szolgáltatásnak erőteljes szociális jellege alakult ki. A Német Könyvtári Intézet (DBI) ebből kiindulva két ifjúsági könyvtárban, Hamburgban és Rostockban hosszabb vizsgálat keretében kívánja elemezni a fiatalok eltérő médiahasználati és információs szokásait. Mindkét könyvtárban tájékoztató szolgálati pontot is kívánnak létesíteni.

(Katsányi Sándor)

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Általános kérdések

94/314

EICHERT, Christof: Von der Behörde zum Dienstleistungsunternehmen. Anforderungen an die bibliothekarischen Führungskräfte = Buch Bibl. 46.vol. 1994. 5.no. 434-439.p.

Res. angol nyelven

A hivataltól a szolgáltató vállalkozás felé. Követelmények a könyvtári vezetőkkel szemben

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Közművelődési könyvtár; Vezetés

A szerző Reutlingen város polgármestere, „A közkönyvtár, mint üzem” elnevezésű könyvtári projekt kidolgozásának egyik munkatársa. (A ref.)

1. A könyvtár szervezeti átalakítása körül folyó viták központjában a „hivatal”-tól a kreatív és sikeres „vállalkozás” irányába történő elmozdulás áll. De a két intézmény ilyen leegyszerűsített szembeállításra torzító: a „hivatal” nem olyan intézmény, mely eleve képtelen a változó feltételekhez alkalmazkodni.

2. E viták gyakran ahhoz a megállapításhoz vezetnek el, hogy hiányoznak a változtatás szemlélyi feltételei. Sokszor valójában a munkatársak kvalifikációjáról folyik a disputa.

3. A szervezeti átalakítás kulcskérdése a könyvtárvezetők kvalifikációja. A könyvtár üzemeltetése nem oldható meg tisztán és kizárólag könyvtárosi ismeretekkel, más szakterületek ismeretanyagai is szükségesek hozzá.

4. Ezzel szemben a jelenlegi könyvtárosképzésben nem kap megfelelő helyet az üzemszervezés. (Pl. a stuttgarti főiskolán a könyvtári üzem ismertetése csak a negyedik szemeszterben szerepel heti két óras kötelező tárgyként, a könyvtári menedzsment pedig még később és csak választható stúdiumként.) Bár senki sem vár a képzőintézményektől kész könyvtár-menedzsereket, de a jelenleginél szélesebb alapokon kellene legalább az érzékenységet ebben az irányban kialakítani.

5. Elfogadhatatlan az az érvelés, mely szerint a személyi adottságokból kiindulva kell az intézményi célrendszert és struktúrát kialakítani. Éppen ellenkezőleg! Újra kell fogalmazni szemlélyzeti és képzési követelményeinket, ha már tisztában vagyunk a megvalósítandó szervezettel. A munkaerő-struktúra célirányos megváltoztatása elkerülhetetlen. Nélküle a könyvtárugy olyan autó, melyet új karosszériával, de régi motorral akarunk működtetni. Nem fog versenyt nyerni!

6. Veszélyes lenne viszont a korszerűsítés közepette megfeledkezni arról a tényről, hogy egy sajátos intézményről, a könyvtárról van szó. Megváltozott szervezeti felépítés esetében sem szabad lemondani arról, hogy a könyvtárakat könyvtárosok vezessék. Fenyegét az a mindjobban elterjedő nézet, hogy a könyvtárhoz ugyan nem értő, de az üzemszervezésben kiváló menedzserek a könyvtárosok szakmai tanácsait felhasználva a könyvtárosoknál jobban el tudják vezetni ezt az intézményt. Ez talán igaz lehet szélcsendes és prosperáló időkben, de mikor egy szakma továbbfejlődésének, gyökeres átalakulásának mikéntjét kell kimunkálni, csak könyvtárosok tudnak e feladatnak megfelelni, olyanok, akik menedzserei képességekkel is rendelkeznek.

7. A közkönyvtárak vezetőivel szemben támasztott elemi követelmény, hogy járatosak legyenek a közigazgatás ügyeiben is. E nélkül a könyvtárakat fenntartó önkormányzatoknál nem tudnak sikereket elérni.

8. A közkönyvtár a település életében fontos politikai és szociális tényező, a könyvtárosoknak ennek megfelelően politikai és szociológiai ismeretekkel, s e tevékenységekhez szükséges képességekkel is rendelkezniük kell.

9. Figyelembe kell venni tehát, hogy a könyvtárvezetőknek olyan elvárásoknak is meg kell felelniük, melyek a szorosan vett könyvtárosi szakmai ismereteken és készségeken kívül esnek, azoknál szélesebb körűek.

10. Fennáll annak veszélye, hogy az önkormányzatok a könyvtárak vezetését olyanokra bízzák, akik a könyvtáros szakma szempontjából laikusok, de tapasztalt üzletvezetők, mert (megfeledkezve a távlati célokról) ezektől várják a közvetlen feladatok megvalósítását, mindenképp a könyvtári költségvetés visszafogását vagy éppen erőteljes csökkentését. A könyvtárosok helyesen reagálnak erre a tendenciára a „Gyorsan és alaposan tanuljuk meg a menedzser-technikát!” jelszóval. Sajnos a szakmai továbbképzés ezt a területet korábban bűnösen elhanyagolta, jelenleg pedig a költségvetési visszafogások korlátozzák.

Óvakodni kell egy másik irányú előítélettől is: terjedőben van az a vélemény, hogy a múltban a könyvtárakban teljesen gazdaságtalanul folyt a munka. Nem lenne bölcs dolog, ha maguk a könyvtárosok erősítenék ezt a téves nézetet.

11. A vezetés egyrészt emberekkel való foglalkozás, másrészt szervezeti problémák me-

nedzselése. Mindkettő fontos, de az emberekkel való foglalkozásnak kell előtérben állnia, s ez egy könyvtárban elképzelhetetlen könyvtárosi szakmai kompetencia nélkül.

12. Történetileg visszapillantva: a háború utáni évek a „termelés” jegyében álltak, a 60-as évek a „gazdaságosság” jegyében, a 70-es évek a marketing-eufória jegyében. A 90-es évek a „stratégia” évei. A hosszú távú stratégia jegyében kell a könyvtárakkal kapcsolatos kérdéseket is végiggondolnunk. A menedzsment nem mindig old meg!

(Katsányi Sándor)

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

94/315

MOROZOVA, L.E.: Kačestvo - glavnoe v obsluživanii = Naučn.Teh.Bibl. 1994. 5.no. 41-50.p.

A minőség mint a szolgáltatások legfőbb ismérve.

Szolgáltatások; Vezetés

Deming abszolút minőségre vonatkozó filozófiai irányzata közel 40 éve segíti az amerikai és a japán könyvtári szolgáltatások színvonalának emelését.

A Deming-módszer alkalmazása az orosz könyvtárakban is célszerűnek mutatkozik, különösen fontos lenne a könyvtár jelen feladatainak és távlati céljainak egyeztetése. Ebben a folyamatban megkülönböztetett szerep jut az olvasói igények megismerésének. A tevékenységek értékelésénél elsőrendű a mennyiségi tényezőkön kívül a folyamatok, vagyis a „hogyan” vizsgálata. Ehhez készülhet folyamatábra, a cikk példaként a tájékoztatói munka blokkdiagrammját mutatja be. Ez a fajta ábrázolás megkönnyíti a minőségi kérdések feltevését. A felülvizsgálati eljárások eredmény- és nem minőségorientáltak, éppen ezért a minőség nem az ellenőrzések, hanem a folyamat javításának következménye. Deming meggyőződése, hogy hiba esetén nem az embereket, hanem a folyamatot kell „átszabályozni”. A

minőség garanciáját ugyanis nem a végtermék ellenőrzése, hanem a minőségi részfolyamatok adják. Erre példa a „szemetes” adatbázisok utólagos fáradságos és drága kitisztítása.

A könyvtári szolgáltatások önköltségének és nem azok árának csökkentésére kell törekedni. Árlisták minőségi megítélésekor általános tapasztalat, hogy az olcsó árképzés alacsony minőséghez és magas önköltséghez vezet.

Deming felhívja a figyelmet a normaképzés veszélyeire, főleg a minőség hosszútávú szempontjai miatt. A normaképzés ugyanis előtérbe helyezi a rövid távú mennyiségi célokat. Hasonlóan eredménytelennek tartja a minőség szempontjából a plakátokat és a jelszavakat, mivel ezek nem személyre szólóak, értékük igen csekély.

A könyvtári szolgáltatást végzők minden szintjén szükséges a képzés bevezetése. A tanulási folyamatnak minőségre orientálnak kell lennie. Ide sorolandó a könyvtárosi vezetőképés is.

Statisztikai ellenőrző módszert javasol a munkatársak által felvetett ötletek vezetői szintű vizsgálatához. Példaként a könyvtárközi kölcsönzés folyamatelmzését ismerteti.

A belső és külső nehézségek leküzdését segítik a teljes kollektíva részvételével tartott gyűlések a helyes értékrend és szervezeti kultúra alakítása érdekében. Fontos, hogy az alkalmazottak érezzék a liberális vezetői stílust és az emberi törődést.

Tegyük lehetővé, hogy az alkalmazottak büszké lehessenek munkájukra, ne féljenek az évvégi összesítéstől.

A minőségjavítás szempontjából elengedhetetlen az önképzés és az önkitaljesedés ösztönzése. Deming szerint a továbbképzés a jó munkatársak kitüntetését és szolgálati előléptetését szolgáló eszköz.

Cselekedjünk és ne csak beszéljünk pld. a munkahely elvesztésével fenyegetőzve. A minőség nem teremődik magától, tehát a könyvtár minden dolgozója számára világossá kell lenni az állandó minőségjavítás filozófiáját, miközben a folyamatok statisztikai kontrollját biztosítjuk.

(Bíró Júlia)

Lásd még 274, 279, 281

Pénzügyi és gazdasági kérdések

94/316

Library finance: new needs, new models = Libr.Trends. 42.vol. 1994. 3.no. 369-584.p.

A könyvtár pénzügyei; új szükségletek, új költségvetési modellek. - Tematikus szám, 15 közlemény

Felsőoktatási könyvtár; Gazdálkodás -könyvtárban; Információtechnológia; Költségvetés; Tárogatás -pénzügyi -általában; Tervezés

Néhány közlemény címe: A könyvtár, mint vállalat; részegységeinek pénzügyi kapcsolatai az anyaintézmény részegységeivel és külső szervezetekkel. – Milyen új költségvetési modellre van szüksége az átmeneti állapotban lévő (elektronizálódó) könyvtárnak? – A versenyképesség megőrzése az anyagi bizonytalanság időszakában: kutatási-fejlesztési beruházások az egyetemi könyvtárban. – A szponzorszerzés mint a könyvtár jövőjének kulcsa. – Az automatizálás, a hálózatba kapcsolódás és egyéb, az online hozzáféréssel és az új technikával kapcsolatos költségek a felsőoktatási könyvtárakban. – Mibe kerül ténylegesen (a költségvetési tételeken túl) a könyvtár?

94/317

STEPHENS, Andy: The application of life cycle costing in libraries. A case study based on acquisition and retention of library materials in the British Library = IFLA J. 20.vol. 1994. 2.no. 130-140.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. francia, német és spanyol nyelven

A dokumentumok egész életciklusára szóló költségszámítás. A British Library gyarapítási

és megőrzési tevékenységére alapuló esettanulmány

Állománygyarapítás; Költségelemzés; Költségvetés; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

A British Library a dokumentumok egész életciklusát átfogó költségszámítási vizsgálatot végzett, egyrészt azért, hogy fel tudják becsülni a megőrzési költségeket, másrészt azért, hogy tisztázni tudják a gyarapítási és megőrzési elképzelések kapcsolódását. Ilyen eszközzel nemcsak a BL-nek van szüksége. A könyvtárak egyre inkább érdekelték a költségek csökkentésében és az erőforrások hatékony elosztásában, a sokféle, egymással versengő igény közepette. Sőt azt is elvárják tőlük, hogy demonstrálják, hogy a rájuk fordított pénzeszegek fejében értékesek a szolgáltatásaik. Az utóbbi években sokan vizsgálták a dokumentumok árát és az áremelkedéseknek, különösen a folyóiratárakénak hatását a könyvtárak költségvetésére. Emellett még sokféle egyéb költség merül fel, köztük a kiválasztás, a beszerzés, a feldolgozás, az állományvédelem és a tárolás költsége. Az életciklusra szóló költségszámítás olyan számviteli fogalom, amely valamely vagyontárgy tulajdonlása alatt felmerülő összes fontos nettó kiadást figyelembe veszi. Ezt a technikát hatékonyan lehet alkalmazni a könyvtári működésre, ahol használata nagyobb mértékű költségtudatosságot von maga után. A könyvtár fenntartója és használói, valamint a vezetők és a személyzet számára megvilágítja azokat a területeket, amelyeken az átfogó finanszírozás következtében nem elégíthetők ki az elvárások és a kötelezettségek.

(Autoref.)

94/318

BENTLEY, Stella - LAGUARDIA, Cheryl: Bell, book, and budget: quenching the costs of computerized library resources = Microcomp.Inf. Manage. 11.vol. 1994. 1.no. 13-22.p. Bibliogr.

Költségvetés tervezése a számítógépes szolgáltatásokra

Költségvetés; Számítógépesítés; Szolgáltatások

Bár néhányan azt szeretnék elhitetni, hogy a számítógépes információszolgáltatások esetében a költségvetés tervezése ellentmondást rejt magában, a cikk a könyvtári költségvetés elkészítésének alapelveiről szól, és azokat a számítógépes szolgáltatásokra alkalmazza. Leírja a berendezésekkel, a szoftverrel, a személyzettel és a dokumentációval kapcsolatos költségek előzetes felbecsülésének módszereit. Arra is kitér, hogyan lehet azokat a költségeket kezelni, amelyek nem becsülhetők fel pontosan (alkatrészek, kapacitásnövelés, „valós idejű” személyzeti kiadások). A továbbiakban a számítógépes könyvtári szolgáltatások „szürke” területeit tárgyalja: a továbbépítést (azt vegyük, amire telik avagy áldozzunk arra, amit szeretnénk) és a számítógépes hozzáférés szintjeit (mi a „jó szolgáltatás”). Leírja a költségvetés tervezésének alapvető szabályait, hangsúlyozva a vezetők hozzáállásának és a megfelelő támogatásnak a szerepét a technológiai fejlesztésben.

(Autoref.)

94/319

ROWLEY, J.E.: Pricing strategies for CDROM products = Online CDROM Rev. 18.vol. 1994. 2.no. 87-93.p.

Árképzési politikák a CD-ROM termékekre

CD-ROM; Könyvárak

A CD-ROM-ok előfizetési díjának és licenzfeltételeinek kialakítása igen összetett feladat. A kereskedők általában igyekeznek a lehető legmagasabb bevételt elérni az adott termékkel kapcsolatban. A CD-ROM-ok árképzése során kétféle árat alakítanak ki: az egy felhasználóra és a hálózati használatra vonatkozó árat. A cikk példákat mutat be különböző termékekre, mind a kétféle árra. A jövőben a piaci erők és a piac érettsége következtében valószínűleg egyszerűbb árképzési gyakorlat jön majd létre.

(Autoref.)

94/320

ROWLEY, Jennifer - BUTCHER, David: A comparison of pricing strategies for bibliographical databases on CD-ROM and equivalent printed products = *Ei.Libr.* 12.vol. 1994. 3.no. 169-175.p.

A bibliográfiai adatbázisok CD-ROM-on ill. nyomtatásban közreadott változatainak árképzése; összehasonlítás

Bibliográfia; CD-ROM; Könyvárak

A könyvtárak vezetőit gyakran foglalkoztatja az a kérdés, hogy a bibliográfiai adatokhoz való hozzáférés mely lehetősége a leghatékonyabb. A cikk összehasonlítja a CD-ROM-on ill. nyomtatásban közreadott bibliográfiai adatok árait. Sok esetben a CD-ROM értéknövelést és az adatokhoz való könnyebb hozzáférést jelent, de a viszonylagos költség fontos tényező. A könyvtárvezetőknek nemcsak az árakat kell összehasonlítaniuk, hanem a költséghatékonyságot is figyelembe kell venniük. Az összevetést nehezíti, hogy más a CD-ROM-on, illetve nyomtatott bibliográfiában, referáló lapban vagy indexben közreadott bibliográfiai adatok természete, valamint, hogy mindkét formában viszonylag bonyolult az árképzés. A CD-ROM szolgáltatások értékelését tovább bonyolítja, hogy a hálózaton való közreadással kapcsolatos árképzési gyakorlat igen sokféle. Szükség lenne a licenzmegállapodások bizonyos fokú szabványosítására.

(Autoref.)

Lásd még 273, 280

Személyzet

Lásd 268

Módszertani irányítás

94/321

Vier Jahre danach. Fachstellenarbeit in den neuen Bundesländern = *Buch Bibl.* 46.vol. 1994. 4.no. 308-329.p.

650

Res. angol nyelven

Négy évvel később. Módszertani munka az új szövetségi tartományokban. Cikkcsoport, 7 közlemény

Módszertani munka

Az NSZK-ban a közkönyvtárak megszervezése és fenntartása a települések feladata. Minden szövetségi államban vannak államilag támogatott tanácsadó (módszertani) központok, amelyek mindenekelőtt a kis települések és a vidéki települések könyvtárait segítik. A volt NDK-ban ezt másképp oldották meg: 35 éven keresztül a regionális könyvtárak látták el ezeket a feladatokat, és végezték a koordinációt. Az 1989/1990-es politikai fordulat után az öt új szövetségi tartományban megváltozott a közigazgatás szervezete és új kormányzati könyvtári ügynökségeket hoztak létre. Ezek tevékenységét elemezve egy felmérés során megállapították, hogy sok előrehaladás történt, de az egyes ügynökségek fejlettségi színvonala nem azonos.

(Autoref.)

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Általános kérdések

Lásd 287-288